

A HUMANIZMUS NAGYKÖVETE

Beszélgetés Szörényi László irodalomtörténésszel

Görög-latin-perzsa

– Az önéletrajzában az áll: görög-latin-iranisztika szakon végzett az ELTE Bölcsészkarán. Ezek mellett tanult finnugrisztikát és magyar irodalmat is. Mi szerepet voltna lenni?

– Latin és magyar szakosként kezdtem, a görögöt csak harmadikként vehették fel a latinok. Negyediknek a finnugort, ötödiknek az iranisztikát választottam. Őt szakot sajnos nem lehetett vinni az egyetemen, ezért döntésem nem kellett, hogy melyiket adom le. Nagyon szeretem a magyar irodalmat, ezért a magyar szakot hagytam félbe. Régi magyar irodalomból ugyanis nem volt hagyományos értelemben vett előadás, a professzorunk csupán felolvasta *Klaniczay* jegyzetét. Gondoltam, olvasni én is tudok, ráadásul nem is kell beülnöm hozzá az előadóba. Az életosztón végül elhajtott a magyarról, így lettem latin-iranisztika-görög szakos. A finnugor szintén nagyon érdekelt, mert az Eötvös Gimnáziumban korábban már tanultam vogult, még frissen élt bennem a tudás, ezért úgy döntöttem, hogy a finnt választom a Kalevala miatt. Latinból Vergilius, görögből Homérosz érdekelt, és a mai napig az epikus költészet foglalkoztat igazán.

– Mégis a neolatín filológia jelenti kutatásainak fő áramát.

– A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének XIX. századi osztályán kezdtem a munkát, később átkerültem a XVIII. századira, majd újra visszamentem a XIX. századiakhoz. Nagy szabadságot kaptam, hol *Vörösmartyról*, hol *Petőfiről*, hol *Jókairól*, hol a régi, középkori szerzőkről írtam. Amikor bekerültem az intézetbe, *Szabolcsi Miklós* volt az ügyvezető igazgató, ő kérdezte meg, hogy tulajdonképpen mi iránt érdeklődöm. Amikor megtudta, hogy epikával szeretnék foglalkozni, annyit mondott, hogy azzal itt nem megyek semmire. Igaza is volt, mert ilyesmivel ott nem is foglalkoztak. *Sóter István* világosan megmondta nekem, hogy a magyarországi latinság kutatására akar alkalmazni. Tudomásul vettem, hiszen ez a téma is érdekelt. Az egyetem utolsó éveiben nyaranta a Pálos könyvtárban dolgoztam, ahol a rendszerezetlen anyagok katalógizálásában segítettünk néhány egyetem társammal, ott szerettem meg a magyarországi latinságot.

– Úgy tűnik, nem választott rosszul, hiszen nemzetközi szinten is a legképzettebb kutatók között tartják számon.

– A későlatin irodalom hozott összefüggésbe a nemzetközi kutatásokkal. A leuveni egyetem egyik professzora jött rá, hogy mekkora lehetőség van Kelet-Európa feltérképezetlen latinságában, ezért leválasztotta a tudományágat a klasszika-filológiáról, és önálló neolatín társaságot hozott létre. Ezen a területen sikerült ismeretű tenni magamat elsősorban Olaszországban, Hollandiában, Csehországban és Horvátországban. A magyar kutatók nagy öröme a XIII. Neolatín Konferenciát jövőre Budapest rendezzi, és az egyik napján Szeged is otthont ad néhány előadásnak. A rendezvény előkonferenciáját két hete rendeztük meg Debrecenben.

A római nagykövet

– Az irodalomtörténészeket a sztereotípiák elefáncsonttoronyba bízódó, könyvtárnyi irodalom fölött görnyedező figuráknak ábrázolják. Önre ezt nem lehet ráfogni, hiszen számos kirándulást tett az irodalom kívüli területeken is. 1991 és 1995

Szörényi László, bár tudatosan tör a céljai felé, szeret elkalandozni néha. Kutatási területe a magyarországi humanizmustól napjaink irodalmáig terjed, ám e roppant anyag feldolgozása mellett maradt idő és energia négy év római nagyköveti munkára, és szépprózai műveik publikálására is. Pedig a kommunista rezsim nem tartotta kegyeltjének, sőt, ahol lehetett, meggátolta a törekvéseit.

között például római nagykövet volt.

– Mivel utáltam a kommunizmust, általában részt vettem a tiltakozó akciókban. Sokan ismeretek az ellenzéki körökben, ezért amikor az MDF hatalomra került, és kellett nekik egy olaszul tudó nagykövet, akkor *Antall József*, *Jeszzenszky Géza* és *Katona Tamás* engem kért fel, hogy vállaljam el a római teendőket. Nem mondhatom, hogy túlságosan fellelkesített az ötlet, de végül úgy gondoltam, nem haszontalan egy Zrínyi-kutató számára, ha kicsit betekint a magyar és a világpolitika kulisszái mögé.

– Nem ment a kutatás rovására a kibagyás?

– Sok tekintetben megakasztott, de inkább módszertanilag, nem az anyagot tekintve. Amíg kint voltam, paradigmaváltás történt az irodalomkritikában, és sok új dologgal találkoztam, amikor visszajöttem. Megpróbáltam pótolni a hiányosságaimat, és belevetettem magam abba az irtozatos anyagmenységbe, amit célul tűztem magam elé. Szerencsére a kutatási területem számtalan meglepetést tartogat, még ma is rengeteg új dologgal találkozom. Ráadásul hajlamos vagyok kitérőket tenni, ami még szórakoztatóbbá teszi a munkát.

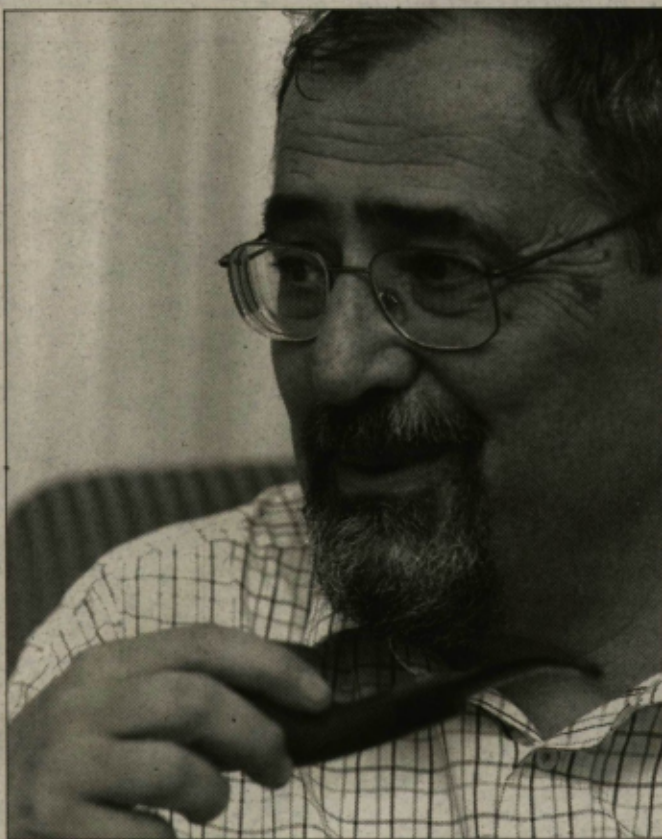
Kocsmatúra

– Ilyen kitérő volt a *Hosszúlépés* címlí, kísérőjeit csokorba gyűjtő kötete is?

– A rendszerváltás után élveztem a sajtószabadságot, és azt, hogy mindent megírhatok, ami eszembe jut. Tizenhét lapban jelentek meg írásaim, ezeknek egy kis része került bele a kötetbe. Korábban is élt bennem egy elnyomott hajlam szórakoztató szövegek írására, melyek természetesen mindig valami konkrétumhoz kapcsolódtak, de ezeket rövidesen le is lótték. Őt-hat megjelent közülük az *Élet és Irodalomban*, de amikor látták a szerkesztők, hogy milyen kényes témákat érintek, inkább visszaküldték. Később pedig már el sem küldtem őket. Ezek a 2000-ben kiadott *Delfinárius* című kötetemben jelentek meg. Persze én folyamatosan írtam, és a kollégáim körében nagy sikert arattak ezek a szövegek.

A *Hosszúlépés* története 89-re nyúlik vissza. A változások után *Lábas Endre* barátommal úgy éreztük, szükség lenne egy olyan kötetre, mely azokat a színhelyeket próbálja az utolsó pillanatban értelemmel és érzélemmel megtöltve ábrázolni, melyek öröknek tűntek, és most egy pillanat alatt össze fognak omlani. Így született meg a *Kocsmatúra* gondolata. Ikerkönyv lett volna, de az egész kötet soha nem jelent meg. Nemrég az *Osiris* kiadott egy kötetet *Vándorparadicsom* címmel, ez néhány szöveggel kiegészítve lényegében a *Kocsmatúra* törzsanyagát tartalmazza.

A *Hosszúlépésben* szereplő írások 89. után, másfél év alatt születtek, de

Minden évfolyamban akad néhány tehetséges gyerek, őket próbálom megragadni. Fotó: Segesvári Csaba

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

(Budapest, 1945. március 22.): irodalomtörténész. 1968-ban az ELTE-n szerzett latin-görög-perzsa szakon oklevelet, majd az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa lett. 1973-tól a JATE adjunktusa, 1983-tól docense, 1997-től professzora. 1980-81-ben Firenzében a Harvard Egyetem Renszánsszaktató Intézetének ösztöndíjasa. 1986-ban a Columbia Egyetem ösztöndíjasa New Yorkban. 1991-től 1995-ig római és máltai magyar nagykövet. 1997-től az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatója. Kandidátus (1982), Toldy Ferenc-díjas (1990). Kutatási területe a magyarországi humanizmus korától a 17-18. századi magyar és európai újlatin költészet (főként a verses epika) alkotásain keresztül a 20. századi és a kortárs magyar irodalomig terjed. Több folyóirat szerkesztőbizottságának tagja (Vigilia, Magyar Napló, BUKSZ). A nyolcvanas évek közepétől személyes hangú szépprózai írásai megjelennek.

1997-ig kellett várnom a megjelenésre. A kötetnek viszonylag jó fogadtatása volt, *Esterházy* és *Krasznaborkai* is kiadásra javasolta. Az olvasók hamar elkapkodták, és azóta is sokan keresik.

Tervezem, hogy írok egy újabb kötetet, a történetek magva összeállt, 14-15 írásom már meg is jelent különböző folyóiratokban, legutóbb két hónapja a *Kortársban*, de idő hiányában lassan haladok az írással. Abban sem vagyok biztos, hogy akkora egyöntetűséget tudok biztosítani az új kötetnek, mint a korábbiak. A *Hosszúlépés*t a felszabadulás öröme hajtotta, de ma már mélyebben él bennem a szépség és néha a kétségbeesés, mint akkor az öröm.

Ha valami rohadni kezd

– Ha valami morálisan rohadni kezd, a gyávaságnak lefelé nincs batára, nyilatkozott a kommunista rendszerről egy cen-

zájáról szóló interjúban. Hogyan tudott dolgozni abban a rohadó közegben?

– Az irodalomtörténet, amennyiben nem érintkezett a kommunista kánonba tartozó tiltott anyagokkal, akkor látszólag szabadon dolgozhatott. A határokat egy fiatalkoromban történt rémhírtória figyelmeztetett.

Lukácsi Sándor, akit barátomnak és mesteremnek tekintek, megírta a nagydoktori disszertációját *Petőfi* eszmerokonai címmel. Ebből óriási botrány kerekedett, mert *Pándi Pál* úgy érezte, hogy őt létében és alapvető törekvéseiben sérti ez a könyv, amely filológiailag bebizonyította, hogy *Petőfi* 19. századi értelemben vett kommunizmus jakobinus érzelmű történetírókból, illetve kortárs francia szocialisták és kommunisták nézeteiből táplálkozik. Akkor már készen állt *Pándi* kétkötetes, *Petőfi*re kifuttatott monog-

ráfija *Kisértet* járja be Magyarországot címmel, amely az akkori népfrontos alapon próbálta meg *Petőfi*t a kommunizmus legfőbb szellemi elődjének feltüntetni Magyarországon. Mivel ez már a Kádár-korszakban történt, magába kellett emelnie az összes *Marx* előtti szocialista irányzatot. Azt azonban mindenki tudja, aki egy kicsit is foglalkozott velük, hogy a korai szocialisták gyűlölték, kizárták egymást, és rengeteg vitakoztak. *Lukácsi* ezt komolyan is vette, ezért nagyon karakterisztikus nézetei voltak *Petőfi* forradalmiságáról. Ennyi elég volt hozzá, hogy tönkrementek. Nem elég, hogy nem jelenhet meg, nem elég, hogy a nagydoktori védésén nem bocsáthatta vitára, de még a teljesen zártkörű, két ülésben tartott akadémiai vitáját is úgy irányították, hogy a magnetofon hirtelen elromoljon. Mivel a szerződésben az állt, hogy a kötet a vitával együtt jelenhet meg, a vitát azonban soha nem lehetett rekonstruálni, mert a szalag eleve rossz volt, a doktorija évekre fiókba került, *Lukács*nak pedig egy életre elment a kedve a *Petőfi*-kutatástól. Csupán annyit elégtételt kapott, hogy még halála előtt alá tudtam vele írni a könyv kefenyomatát. Nem érthette meg a kiadást, de a kefelevonatot még láthatta.

Ebből a történetből tanultam meg, hogy politikai okok miatt Magyarországon lehetetlen keresztülvinni a tudományos szintű tanulmányok kötetbe rendezését. Megtűrik az embert, mint söprögetőt a csapatban, de nem adnak lehetőséget, hogy kiugró teljesítményt, kötetet produkáljon. Én belenyugodtam ebbe a helyzetbe, és nem izgattam. Lemondtam a hírnévről, előléptetésről és hasonlókról. Negyvenégy éves voltam, amikor az első kötetem megjelent 1989-ben, de ez különösebb fájdalmat nem okozott sem akkor, sem most. Örültem, hogy azzal foglalkozhattam, ami érdekelt.

Külön örömet okozott a tanítás, melyet *Keserű* és *Balázs* tanár úr meghívásának köszönhetek. Csak később tudtam meg, hogy hányszor kellett tar-

taniuk a hátukat miattam, mert a párt-házban nem nézték jó szemmel az elvtársak, hogy egy ellenzéki rombolja Szegeden az ifjúság erkölcsét.

Baka István barátja

– *Ebetti Hangsúly* rovataunk *Baka István* halálának tizedik évfordulóján emlékezik meg a költőről. Úgy tudom, nagyon jó barátságban voltak.

– Emlékszem, halála után egy héttel a Magyar Rádió műsorra tűzte néhány versét éjszaka, éjjel után, de nem mondták be, hogy ő fogja őket felolvasni, ezért számomra kísérletes élmény volt végighallgatni. Nagyjából azt erősítette meg bennem, amit a legtöbb eltávozott barátommal kapcsolatban érzek, hogy nekem ők nem haltak meg. Mint költőt, elsődrendű formakultúrával rendelkező, mélyen filozofikus, nagy humorú művésznek tartom. Lassan azt mondhatjuk, hogy *Baka István* klasszikusként értékelhető költő. Nagyon szerettem a prózai műveit is, és van egy adóságom is vele kapcsolatban: írnom kell róla. Miután az ember sok íróval foglalkozik, tudja, irodalomtörténeti szempontból nem sokat számít a halál.

Mária Teréziától az analfabétáig

– *Borzadva* gondolok rá, milyenek lesznek az ő tanítványai, írta egy cikkében a mai magyar szakos egyetemistákra utalva. Milyenek lesznek?

– Nem tudom, de elképesztő gyermekkel találkozom. Van, aki bead egy olyan dolgozatot, amire csak a vezetőkénevet írja rá, mert már a keresztnevet is sajnálja. Az életstratégiájához hozzátartozik, hogy legyen egy egyses, és inkább nem strapálja magát. Mit kezdjek azzal, aki leír egy ilyen mondatot: *Don Quijoténak* volt egy lova, úgy hívták, hogy *Dülszínea* (így, csével). Három éve, amikor be kellett mutatkoznom az első előadáson, azt mondtam, hogy maguk biztosan mindent tudnak, és nem olyanok, mint a tavalyiak, akik azt hitték, hogy diszlexiások, pedig csak analfabéták voltak. Senki nem nevetett, mert egyik idegen szót sem ismerték.

Abszolút konzervatív vagyok, szeretnék írni, olvasni, az irodalom iránt szent borzongást érző, vagy legalább érdeklődő embereket tanítani, de ez manapság túlzott elvárás. Minden évfolyamban akad néhány tehetséges gyerek, őket próbálom megragadni.

– Nemrégiben invitálták a *Nagy Könyv* stúdiójába, de nem fogadta el a megbívatást. Egy bírálója szerint kijelentette: ideges lesz, ha meglátja ezeket a „kulturkakasokat”. Mi a baj az olvasás népszerűsítésével?

– Butaságnak tartom az egészet. Azt a nem tudom hány százmillió forintot, amit erre szántak, inkább könyvek előállítására tartanám alkalmasnak. Két ilyen adást láttam, az egyikben egy lihegő csaj volt, aki arról beszélt, hogy olvasott egyszer egy regényt, a címére ugyan nem emlékszik, de nagyon tetszett neki. A másikban egy rockzenész dicsért egy regényt, igaz már se az íróra, se a szereplőkre nem emlékezett, de azt mondta, hogy neki ennél jobban még sose tetszett semmi. Rájöttem, hogy analfabétákat oktatni reality show keretei közt nem érdemes. A televízió elérte, hogy mióta *Mária Terézia* bevezette a kötelező közoktatást, eljutottunk arra a pontra, hogy több analfabéta van az iskolát végzettek között, mint aki tud írni, olvasni. Csécsi László